

911.2:631(497.11)

Душан Т. Кићовић, Драгомир М. Кићовић, Ранко Драговић*

КЛИМА И ЗЕМЉИШТЕ ГОРЊЕГ ПОЛИМЉА КАО ФАКТОР РАЗВОЈА ВОЋАРСТВА

Abstract: The region of Gornje Polimlje extends from spring of the river Ljuča to Ribarevine, village in the vicinity of Bijelo Polje. It spreads over an area of 1,486 km² in a SE-NW direction. The natural borders are Prokletije mountains in the south, Mokra and Smiljevica mountains in the east and Komovi and Bjelasica mountains in the west. In the north-west it extends to Donje Polimlje. Among natural features which influence the development of fruit growing, the most significant are climate and soil. The influence of these two elements of nature on development of fruit growing in this region, is most expressed in river valleys and lower mountain parts.

Key words: climate, soil, fruit growing, protection.

Клима као фактор развоја воћарства

Рашчлањеност рељефа, надморска висине, мешање континенталних и средоземних ваздушних маса, условили су стварање повољног климатског режима за узгајање одређених врста воћа. Простор који се налази у потпланинском и нижем планинском пределу има "умерено-топлу влажну климу (Cfb) са топлим летом"(4). Полимље је под утицајем влажних ваздушних маса које долазе са југа и северозапада па добија велику количину падавина. Нижи и завтрени делови имају одлике жупног типа климе. Овај тип је карактеристичан за котлинска проширења окружена високим планинама.

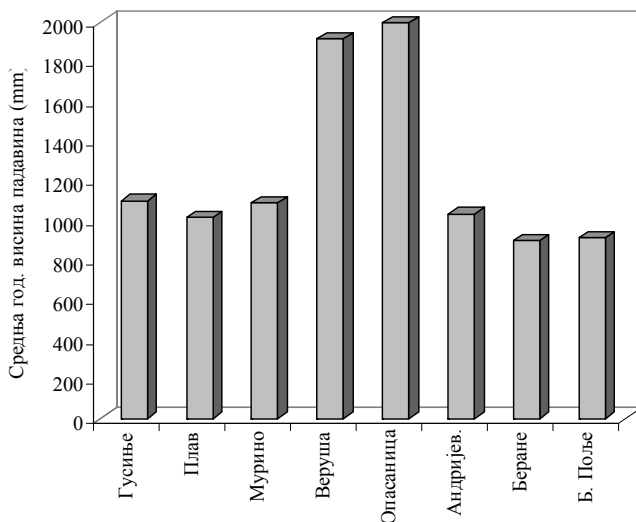
Табела 1. Средње месечне температуре ваздуха, °C (1970-1999)

Место	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Плав	-1,3	-0,4	3,2	7,3	12,4	15,3	17,4	17,0	13,4	9,1	3,3	0,1
Беране	-1,4	0,7	4,5	8,7	13,6	16,6	18,7	18,2	14,4	9,4	4,7	0,2
Б. Поље	-1,5	0,8	4,6	8,8	13,3	16,4	18,1	17,7	14,3	9,4	4,5	0,1

Извор: РХМЗ Црне Горе

Један од најзначајнијих климатских елемената за воћарство Горњег Полимља је температура ваздуха. На том простору постоје само две мерне станице (Плав и Беране) које мере температуру ваздуха. Бијело Поље се узима као најближа упоредна мерна станица. Годишње температуре ваздуха у овим местима износе 8,1; 9,0 и 8,9 °C (табела 1).

* Душан Т. Кићовић, ОШ "Филип Филиповић", Београд
др Драгомир М. Кићовић, ПМФ-Одсек за географију, Приштина-К. Митровица
др Ранко Драговић, ОШ "Филип Филиповић", Београд

Скица 1. Средња годишња висина падавина општина Горњег Полимља (1980-1996, осим Берана, Б. Поља и Плава, 1970-1999)

Као параметар који одређује период активне вегетације до 1000 m н.в. узима се просечна дневна температура која није испод 10°C. Дужина периода активне вегетације до 1000 m н.в. за просторе Полимља износи 160 дана, а изнад 1500 m н.в. 90 дана.

Количина падавина у Горњем Полимљу је неуједначена, зависно од надморске висине, температура, конфигурације терена, ветрова и глобалне атмосферске циркулације (слика 1). Битан фактор воћарства у Горњем Полимљу је снежни покривач и појава слане у периоду цветања. У Горњем Полимљу снежне падавине почињу од краја септембра, у вишим планинским пределима, и трају до краја маја.

Садржај природног шећера у воћу условљен је инсолацијом и експозицијом воћњака. Трајање Сунчевог сјаја у Горњем Полимљу у летњим месецима износи око 272 часа, а у зимским у просеку 51 час (3).

Земљиште као фактор развоја воћарства

Сложеност геолошког састава, морфолошки склоп терена, интензитет егзогених процеса и други физичко-географски фактори условили су формирање више типова земљишта на простору Горњег Полимља. Она су различите грађе и порекла, а сврставају се у земљишта слабијег квалитета. Њихова распрострањеност, квалитет и дубина представљају значајан елемент за добијање еколошки здравих воћарских производа.

На вертикалном профилу Горњег Полимља издвајамо шест основних типова земљишта. У долинама потока и река заступљена су углавном алувијална и алувијално-делувијална (*Fluvisol*). На речним терасама заступљена су еутрично-смеђа земљишта (*Eutric cambisol*), богата хранљивим материјама. У нижим планинским деловима Горњег Полимља заступљена су кисела или дистрично-смеђа земљишта (*Distric cambisol*). Кречњачко-доломитска црница (*Calcomelanosol*) и хумусно-силикатна (*Ranker*) земљишта распоређена су на већим надморски висинама и на њима су углавном заступљене травнате заједнице. За развој воћарства од великог значаја су смеђа лесивирана земљишта, распрострањена на површинама Гусињско-плавске и Беранске котлине и алувијална земљишта по речним долинама (2).

Продуктивност земљишта се смањује деловањем ерозивних процеса, што се одражава на укупну воћарску производњу. Главни узроци ерозије су природни агенси (рељеф, нагиб терена, клима, денудација, флувијална ерозија), чије се деловање појачава утицајем антропогеног фактора. На просторима Горњег Полимља честа је појава бујица, а јављају се и други ерозивни процеси, јаруге, вододерине и клизишта (5).

Сруктура воћарства Горњег Полимља

У структури пољопривредних површина Горњег Полимља заступљеност површина под воћњацима и плантажама је и поред повољних природних услова мала. С обзиром да је сточарство доминантна грана пољопривреде, већи део пољопривредног земљишта чине ливаде и пашњаци.

Табела 2. Број стабала и принос јабуке, крушке и шљиве (1999-2003)

Општина	Година	Јабука		Крушка		Шљива	
		Број родних стабала	Принос (t)	Број родних стабала	Принос (t)	Број родних стабала	Принос (t)
Црна Гора	1999	321075	1919	166360	1554	1284270	2894
	2000	327295	9503	168485	2222	1277371	10814
	2001	331469	2400	174835	1486	1215606	4701
	2002	347834	6040	185345	2249	1210361	7885
	2003	362526	5003	186475	2071	1226821	6518

Плав	1999	28200	140	10000	100	130000	650
	2000	28000	560	9800	147	120000	1080
	2001	28000	280	11000	110	130000	625
	2002	26065	521	10010	200	120040	1800
	2003	25065	250	9010	90	120040	1800
Андријевица	1999	5500	-	4900	10	50000	-
	2000	5600	392	5000	55	52000	624
	2001	5700	-	5200	-	51800	52
	2002	6170	123	5600	39	54950	550
	2003	6240	75	5660	40	59020	118
Беране	1999	35400	-	15110	30	240500	-
	2000	35750	2502	15410	154	243500	1934
	2001	35850	-	15650	-	243500	245
	2002	36080	758	16280	130	252650	1769
	2003	36570	475	16520	99	277800	556

Извор: Статистички годишњак Црне Горе

Већи део воћњака је у власништву сеоских домаћинстава и користи се за личне потребе. Плантажна производња је још увек мало заступљена, али су приноси са њих неупоредиво већи.

Од укупне пољопривредне површине (воћњаци, оранице, ливаде и пашњаци) у Горњем Полимљу од 70347 ха, под воћњацима се налази 2203 ха (3,1%) (табела 2). Беране располаже са највећим површинама под воћем (49% укупне пољопривредне површине од 29845 ха), Плав (28% од укупно 24629 ха) и Андријевица (23% од укупно 15873 ха).

У структури воћарских површина заступљено је узгајање јабука, крушака и шљива, а последњих година, све више се гаје и малине и купине. У планинским деловима значајна је производња ситнојагодичастог и бобичастог воћа, односно шумских плодова (шумске јагоде и боровнице).

Од аутохтоних врста поменућемо јабуку будимку која је настала у Будимљи код Берана. Од осталих врста јабуке значајне су златни и црвени делишес и грин смит, крушка виљамовка, шљива пожегача, цанарика, чачанска (родна, рана) и стенли.

Горње Полимље учествује са 37% у укупној производњи шљива у Црној Гори. Највећи број стабала има општина Беране, а највећи приноси су у Плаву. Јабукe и крушке учествује са високим процентом у укупним приносима на територији Црна Горе, али су приноси ипак мали. Традиционални начин производње, без употребе заштитних и стимулативних мера главни су разлози ниских приноса. Употреба хемијских средстава је незнатна што је са становишта здраве хране повољно, али се приноси могу увећавати и применом нових научних достигнућа у заштити

плода и стабла од паразитских болести. Прописане мере заштите и пажљиво одржавање имају ефекат ако су створени основни плантажни предуслови. У квалитативном смислу плод не задовољава међународне стандарде (концентрација шећера, однос шећера, природних елемената и витамина, као и концентрација заштитних средстава у кори и телу).

У даљем развоју треба планирати подизање нових засада, као и проширивање површина за производњу малине, купине и боровнице. За њихову већу производњу потребно је обезбедити хангаре за одржавање оптималне температуре и наменске хладњаче за транспорт (6). Неопходна је едукација воћара о основним условима садње и примени прописаних стандарда подизања и одржавања воћњака (растојању између стабала, орезивање, висина стабла, обликовање крошње, правовремено прскање, ђубрење и окопавање) .

Литература

Драговић Р. (2004). *Полимње, природа-туризам-одрживи развој*, Београд: Српско географско друштво

Драговић Р., Поповић В., Кићовић М.Д. (2002). *Земљишта Полимља као еколошки ресурс*, Нови Сад: ЕКО-КОНФЕРЕНЦИЈА

Фуштић Б., Ђуретић Г. (2000). *Земљишта Црне Горе*, Подгорица: Универзитет Црне Горе

Кићовић М.Д. (1995). *Туризам и заштита природе Горњег Полимља*, Никшић: ИТП "УНИРЕКС"

Милутиновић А. (1974). *Клима Југославије по Кепеновој класификацији и модификација ове класификације према начим климатским условима*, СХМЗ, IX, Саветовање климатолога Југославије, Београд.

Павићевић Н., Антонић Г. (1976). *Процес ерозије у сливу Лима*, Београд: Институт за проучавање земљишта

Радовић М. (1994). *Бјеласица и комови, интегрални развој*, Београд: Институт економских наука